

Johan N.M. Lagerlöf

23 augusti 2022

Texten nedan är författad av Johan Lagerlöf. Den skrevs till större delen i september och i början av oktober 2019, i syfte att hjälpa prästen som skulle hålla i begravningen med material. En del tillägg och modifieringar gjordes i juli 2022, och några korrekturfel rättades i augusti 2022.

Minnesteckning över Nils M.G. Lagerlöf (1928—2019)

Pappa föddes i Engelbrekts församling i Stockholm den 21 augusti 1928. Hans far var professor vid Veterinärhögskolan, som då var belägen i Kräftriket vid Brunnsviken, och modern var före giftermålet skolkökslärarinna. Faderns namn var också Nils, och det gemensamma namnet ledde ofta till ihopblandad post och andra missförstånd. Kanske av just det skälet har pappa inom släkten alltid kallats Nille. Pappa hade två äldre systrar och en yngre bror. Familjen bodde i en tjänstebostad vid Veterinärhögskolan – eller Stutis som platsen alltid har kallats inom familjen. Fadern var född i Sunnemo socken i östra Värmland och från 1935 hade familjen en sommarstuga där, vackert belägen på dalgångens östra slänt och med imponerande utsikt över Lidsjön. Bandet till Värmland och speciellt Sunnemo var starkt och bestod hela pappas liv; åtminstone från Sommarstugans tillkomst 1935 måste han ha vistats där under alla sina somrar, med undantag av den allra sista – sommaren 2019 – då hans hälsa var för dålig.

Pappa gick reallinjen i gymnasiet, och han gjorde sin militärtjänst vid I1 i Stockholm. Han studerade också i fyra terminer vid Stockholms Tekniska Institut, och erhöll en examen därifrån 1950. Senare utbildade han sig till civilingenjör vid KTH i Stockholm, inriktning väg och vatten. Samma år som han tog sin civilingenjörsexamen, 1959, påbörjade pappa en anställning vid Tyréns Företagsgrupp AB, där han kom att arbeta i nästan 20 år. Enligt tjänstgöringsintyget sysslade han bland annat med stomkonstruktioner i samband med utbyggnaden av Stockholms förorter och saneringen av stadens centrala delar. Exempel på projekt som han deltog i är byggandet av kontors- och affärshus i Farsta centrum och Skärholmens centrum, samt det då nya riksdagshuset vid Sergels torg. Kring decennieskiftet 70-/80-tal hade pappa en sejour som lärare i matematik och teknik i ett par år, vid Albyskolans högstadium och vid det egna gamla lärosätet Stockholms Tekniska Institut. De sista knappt femton åren före pensioneringen arbetade han som byggnadsinspektör på stadsbyggnadskontoret i Stockholms kommun, med kontor i Tekniska nämndhuset på Fleminggatan.

Bland pappas efterlämnade papper hittade vi en lapp med en liten dikt, nedskriven på maskin och med underskriften "Nils Lagerlöf, sommaren 1950". Vi är ganska säkra på att det är pappa som är författaren, och inte hans far och namne. Dikten är inte på något sätt märkvärdig – det är jag säker på att inte heller pappa själv menade – men jag tycker den är lite kul. Dessutom kanske dikten säger något om vad som rörde sig i pappas huvud vid den här tiden, den sommar han fyllde 22 år och just hade avslutat sina studier matematik och andra

ingenjörämnen vid Stockholms Tekniska Institut. I min kanske osofistikerade tolkning låter det som om dikten dels tar ställning för det praktiska före det teoretiska, dels ger en antydning om romantiska frustrationer. Så här lyder dikten (ordet "dret" är värmländska för "skit"):

*Om man vore en abstrakt person,
Som sluppe lapa utur kärlekshon.
Man kunde segla kring diskret
och slippa känna sig som dret.
Då vore livet ljuvt och glatt,
Man kunde segla abstraktioner fatt
och aldrig göra någonting konkret.
Då gör man aldrig fel – Du vet.*

Enligt vad pappa någon gång berättade träffade han vår mamma, Inga-Britt Gahnström, på en restaurang på Kungstensgatan i Stockholm. Jag tror att det var restaurang Minerva på Kungstensgatan 60. Åtminstone kring 1995-97 fanns restaurangen fortfarande kvar och jag brukade emellanåt äta lunch där under min tid vid Handelshögskolan, som ligger bara några kvarter därifrån. Mamma och pappa gifte sig den 1 februari 1964 i Köpenhamn. Valet av plats var nog ett försök att undvika uppmärksamhet och en ovilja att göra en stor affär av giftermålet. Förmodligen var det i första hand mamma som ville ha det på det sättet – sådan var hennes personlighet – men pappa hade säkert inte några starka invändningar. Så här skrev pappas far (alltså min farfar) om bröllopet i en dagboksanteckning: "1 februari: Nils och Inga-Britt vigdes i Gustafskyrkan i Köpenhamn, dit de rest ensamma. Vi fick veta om det genom telefon från [pappas bror] Anders strax innan tåget gick. De båda ha ju hållit ihop länge och vi äro mycket glada åt att hälsa Inga-Britt välkommen i familjen och släkten som en ny fru Lagerlöf. Vi tycka mycket om henne."

Jag föddes ungefär två år senare, 1966, och Nippe föddes ytterligare cirka två och ett halvt år därefter. Ungefär från tiden för giftermålet bodde mamma och pappa i en lägenhet på Vallhornsgatan 22 i Rågsved; dessförinnan hade de bott tillsammans på Luntmakargatan i centrala Stockholm. Hösten 1968 flyttade de till ett nybyggt radhus i Skärholmen, på Varpholmsgränd 31. Inflyttningsdag var den 15 oktober, som råkade vara exakt den dag då min bror Nippe föddes. Medan pappa skötte flytten låg mamma på BB, och jag togs omhand av farmor Margit. Som det slumpade sig när pappas begravning många år senare skulle placeras in i kalendern och en ledig kyrka hittas, så blev den 15 oktober – fast 51 år längre fram i tiden – också datumet för pappas jordfästning i Engelbrektskyrkan i Stockholm. Både mamma och pappa bodde i radhuset i Skärholmen i resten av sina liv.

Pappa var ganska traditionell i sin politiska och sociala utblick. Han var medlem i Svenska kyrkan men visade aldrig några tecken på religiöst eller andligt intresse. Han var nog också den minst politiskt intresserade personen i familjen, i alla fall som man fick intrycket av vid till exempel köksbordsdiskussioner i radhuset i Skärholmen. Jag tror att han oftast röstade på moderaterna eller möjligen något annat borgerligt parti. När jag var liten och det var valdag minns jag att mina föräldrar sa att vad de röstade på var hemligt, men de kunde säga så

mycket som att mamma och pappa röstade på olika partier (jag vet nu idag att mamma vid den här tiden var gråsosse, och ett par decennier senare skulle hon göra ett lite överraskande byte till folkpartiet).

I övrigt var pappa intresserad av bland annat musik, historia och det mesta som var släktrilaterat, till exempel släktforskning och släktporträtt. Musikintresset yttrade sig bland annat i en del eget musicerande på amatörnivå. Han spelade gitarr och kunde sjunga rätt så tonsäkert. Det var pappa som någon gång på 70-talet tog mig med på en konsert med den berömda gitarristen Andrés Segovia, just i Engelbrektskyrkan där pappas begravning långt senare skulle hållas. Aldrig i mitt liv hade jag hört människor applådera så mycket som under den konserten. Under en period började pappa spela tvärflöjt. Det måste ha varit från hösten 1978 och en tid framåt, för jag minns att han i födelsedagspresent på sin 50-årsdag fick finansiellt bidrag till en tvärflöjt. Intresset för tvärflöjten som instrument kan ha kommit från grannen Uffe Callius. Uffe och pappa brukade under en tid vid 70-talets mitt ungefär spela tillsammans nere i vår radhuskällare, pappa på gitarr och sång och Uffe på tvärflöjt. På repertoaren fann man bland annat Bellman och Gunnar Wennerbergs Gluntarne. Fred Åkerström var också en favorit vid den här tiden. Lite senare, på 80-talet tror jag det var, hade pappa en period då han försökte lära sig kontrapunkt. Som pensionärer, och i viss mån också dessförinnan, gick mamma och pappa regelbundet på konserter, bl a på Konserthuset i Stockholm, där de länge hade ett konsertabonnemang. Efter det att mamma gått bort 2007 vet jag att pappa emellanåt åkte in till jazzklubben Stampen i Gamla Stan (eller om det möjligtvis var Engelen).

Inom slakten Lagerlöf har det, sedan snart fyra hundra år, funnits väldigt många präster. Av bland annat det skälet finns det porträtt bevarade av många släktmedlemmar, ofta i form av oljemålningar som länge har hängt i Jösse Ny kyrka i Värmland. Pappa hjälpte under 70-talet till med att fotografera av flera av dessa porträtt. Längs en vägg i hallen i radhuset hängde han upp en serie med porträtt på lagerlöfare i rakt uppstigande led, från generationen före pappa ända upp till hans farfars farfars farfars far Daniel Lagerlöf och dennes hustru Mariana Kentzell, som båda levde under ungefär andra halva av 1600-talet och en bit in på 1700-talet. Jag kommer ihåg att kompisar som kom på besök och som såg detta tyckte det var lite märkvärdigt och udda. Senare, under 90-talet, skrev pappa en uppsats om de lagerlöfska släktporträtten, och i samband med det lade han ned ganska mycket tid på arkivstudier och sammanställning av material. Den färdiga uppsatsen bar titeln "Släktporträtten på Mårbacka och den Lagerlöfska porträttsamlingen i Jösse Ny kyrka" och blev klar 1998. Pappa lät ett tryckeri kopiera upp uppsatsen och ge den ett grönt omslag, och han delade sedan ut kopiorna till släktingar och andra intresserade. I ett annat projekt studerade pappa gamla brev och annat arkivmaterial som kunde berätta om släktingar som hade varit militärer. Han sammanfattade sina resultat och slutsatser i en uppsats med blått omslag och titeln "Anteckningar om några Lagerlöfar som valde krigaryrket: Kring Erland och Johan Lagerlöf, Carl Gustaf Roos af Hjelmsäter och andra".

När Nippe och jag tittade igenom en del av pappas papper i radhuset i Skärholmen hittade vi dokument som visade att han arbetat med ytterligare ett projekt, som i alla fall jag inte visste

något om. Pappa har under en tid, vad det verkar, samlat information om visan "När månen vandrar", också känd som "Månvisan". Texten till "När månen vandrar" är skriven av Christina Lagerlöf och melodin ska vara en värmländsk folkmelodi från 1700-talet. Christina var kusin till pappas farfars farfar och levde mellan 1787 och 1855. Inom släktkretsar har visan sjungits i många år. Mamma och pappa skrev faktiskt en egen text till Månvisan-melodin och gav denna som födelsedagspresent till en av pappas faster. Det kan ha varit till faster Elins 75-årsfest på Noretorp i augusti 1979. Den nya texten bestod av en sångvänlig genomgång av Värmlands alla kommuner. Jag minns hur mamma och pappa satt i sommarvädret utanför Lillstugan i Sunnemo och rimmade och provsjöng för att få ihop raderna. När de var klara skrev mamma ut texten snyggt för hand, så den kunde överlämnas till faster Elin i samband med festen. Då framfördes sången också av alla oss släktingar. Den versionen av visan sjöngs också fortsättningsvis i släktsammanhang under flera år, och jag tror att några kusiner och/eller syslingar kunde texten mer eller mindre utantill.

Jag kan inte påstå att jag minns pappa som särskilt tålmodig. Han kunde emellanåt ha ett omilt humör. Ett tidigt minne är från när vi i Sunnemo, förmodligen en tidig morgon, skulle vittja ett fisknät som vi lagt ut kvällen innan. Jag rodde medan pappa stod upp i aktern för att plocka upp nätet. Det var min uppgift att se till att ekan befann sig på rätt ställe så att pappa kunde göra detta, vilket kanske inte var så lätt att göra på ett perfekt sätt för en liten kille på 8, 9, 10 år, eller vad jag kan ha varit. "Agga, för fan!" minns jag att han gormade, och jag gjorde vad jag kunde. Kanske att jag också svor tillbaka. "Agga" är ju det värmländska ordet för att förflytta ekan i motsatt riktning mot normalt, så att aktern är först. Motsatsen är just "ro". Jag har aldrig hört ordet "agga" i något annat sammanhang. Förmodligen hade pappa en gång i tiden befunnit sig i motsvarande situation tillsammans med sin pappa, och helt säkert var det från honom han lärt sig ordet "agga".

En annan egenskap eller vana som pappa hade på både gott och ont var att han gärna klagade över saker hos myndigheter av olika slag. Ett exempel på detta är när det under tidigt 80-tal skulle anläggas en skjutbana i närheten av Hara – den sommarstuga i Sunnemo som pappa ägde vid den här tiden. Pappa ville inte ha skjutbanan och skrev långa inlägg till relevanta myndigheter. Med hjälp av den tidens populära persondator, en ABC 80, skrev han till och med ett program som simulerade möjliga trajektorier för gevärsskott avlossade från den planerade skjutbanan. Ett exempel då hans kverulerande kom andra till gagn är när han hjälpte en invandrarkille som ägde korvmojen vid Måsholmstorget i Skärholmen. Pappa var stamkund där och förmodligen kom de i slang om korvmojisägarens myndighetsproblem. Pappa erbjöd sig att hjälpa till med korrespondensen. Jag tror detta brevskrivande höll på ganska länge men jag vet inte hur det hela gick. Pappa är också den som kan tackas, eller alternativt klandras, för att det idag är 70-begränsning på landsvägen precis norr om Sunnemo. Efter en trafikincident klagade pappa hos myndigheterna och fick dem att ändra från den tidigare hastighetsbegränsningen på 90 km/h.

I februari 2016 föll pappa i en hal backe och skadade höften. Han fick en skruv inopererad och efter en tids konvalescens kunde han gå hjälpligt igen. Han flyttade också tillbaka till radhuset. Med hjälp av hemtjänst klarade han sig ganska bra där. Ända till slutet insisterade han på att

använda sovrummet på övervåningen, trots att det innebar att han behövde gå uppför och nedför trappan flera gånger om dagen. Pappas balans var inte den bästa, men han klarade sig länge från att falla just där i trappan. Då och då ramlade han dock på andra ställen inne i huset eller ute på promenader. Vid dessa tillfällen blev det ofta efterföljande enveckorssejourer på Huddinge sjukhus.

I början av juni 2018 inleddes en mer allvarlig nedgång. Det var en fredag, kanske vid lunchtid, och pappa hade åkt ned till Skärholmens centrum för att handla (han körde fortfarande bil vid denna tid, även om detta blev sista dagen han gjorde det). Väl där hade han fått balansproblem och möjligen fallit eller på andra sätt fått problem. En vänlig man hjälpte pappa hem. Väl hemma gick ett antal timmar. Framåt kvällen tyckte pappa själv att han kände sig sämre igen och tryckte på larmknappen som han alltid bar på armen. Medan ambulanspersonalen var där för att hämta honom och pappa gick efter saker han skulle ha med sig till sjukhuset, så ramlade han ändå till slut i trappan. Han fick ett sår i pannan men klarade sig utan någon fraktur. Senare skulle han dock klaga på allvarligt ryggont, vilket förmodligen kan härledas till fallet i trappan. Vistelsen på Huddinge sjukhus blev cirka tio dagar. Nippe och jag hade sedan tidigare planerat att vid denna tid åka upp till sommarstugan i Sunnemo tillsammans med pappa. Efter mycket tvekande valde vi att genomföra resan, om än några dagar försenade. Det blev en väldigt besvärlig resa. Hela tiden i Sunnemo låg pappa till sängs och klagade på ryggont. Vi tidigarelade hemresan och lyckades nätt och jämt ta oss hem, med pappas bilstol i nästan horisontellt läge. Detta blev sista gången pappa såg Värmland och Sunnemo.

Från tiden för dessa händelser, alltså juni 2018, försämrades också pappas minne och allmänna kognitiva förmåga. Nippe och jag fick hjälpa honom med att sköta räkningar och andra praktiska saker. Bland annat hade pappa svårt med geografi och platser. Samtidigt kunde han vara tämligen klar när det gällde andra saker.

I början av augusti 2019 ordnade Lagerlöfska släktföreningen ett släktmöte – som så ofta tidigare var platsen Geijerskolan i Ransäter i Värmland. För första gången på länge kunde pappa inte delta. Hans hälsa tillät inte det. Släktmötet inleddes på kvällen fredagen den 9 augusti med ett föredrag och en kvällsmåltid. Det skulle slumpa sig så att samtidigt i radhuset i Skärholmen fick pappa – någon gång mellan sen kväll på fredagen och tidig lördag morgon – en allvarlig hjärnblödning. Han hittades av hemtjänst vid åttatiden. Hjärnblödningen hade gjort pappa förlamad på vänster sida och oförmögen att prata. Hans tillstånd var ganska stabilt i nästan en vecka, men därefter blev han sämre. Han reagerade i mindre och mindre grad på tilltal och sov eller halvsov allt större del av tiden. Den 21 augusti, så på pappas 91-årsdag, blev han överflyttad från Huddinge sjukhus till Ersta hospice, som ligger väldigt vackert beläget på Fjällgatan på Söder i Stockholm. Där skulle pappa tillbringa sina sista knappt åtta dygn. Hade han haft möjlighet att resa sig ur sängen kunde han ha gått ut på altanen strax intill och njutit av en fantastisk utsikt över hela stan: Grönan, Skeppsholmen och Gamla Stan – och kanske kunde han också ha skyttat Engelbrektskyrkan borta i horisonten. Pappa somnade slutligen in under natten till den 29 augusti.